

ШРНОГОРАЦ.

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 3.

НА ЦЕТИЊУ, У СУБОТУ 6. ФЕБРУАРА 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6.; по год. 3.; четврт год. ф. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. ф. 7.; по год. ф. 3. 50. н.; четврт год. ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8.; по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописи, предплата и све поруџбине шаљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Ево у име божје и првога листа са Цетиња и не као што је јављено „Глас с Цетиња“, него под личијем именом „ЦРНОГОРАЦ“. Надамо се да ће наши пријатељи и родољуби похитати да купљењем претплатника потпомогну и обезбједе ово предузеће колико трудно, толико и много више корисно.

Цијена је листу:

За ЦРНУ-ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6.; по год. ф. 3.; четврт год. ф. 1. 50. н.; за СРБИЈУ год. ф. 7.; по год. ф. 3. 50. н.; четврт год. ф. 1. 50. н.;

а за све друге земље год. ф. 8.; по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2.

Претплата се шаље уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

На вересију не дамо никоме листа.

Она господа, која су претплатила на оглашени лист „Орлић“, умољавају се, да према овде назначеној цијени још доплате колико треба, па ћемо им уредно шаљати овај лист.

А ону господу, која су се само уписала на „Орлића“ а новце нијесу послала, молило да нам означену дрешлату изводе послати, одма чим овај први број добију, ако желе да им се остали бројеви редовно шаљу.

И свијема предплатницима напијемо на „Народни Пријатељ“, који је престао излазити у Земуну шаљемо први број овога листа, па који га желе држати нека нам јаве, а који не, некама га одмах поврате.

Скупљачима дајемо обични проценат за награду.

На Цетињу 22. Јануара 1871.

МИР У ФРАНЦУСКОЈ.

Према данашњијем усавршењем знањима и средствима војенијем — дуг је то рат, када траје непрекидно по године. Према данашњој образованости и према свестраној тежњи за мирнијем развитком благостања у слободи — ужасан је то рат, када је испуњен страшилама нечовјечијих поступака, дјелима подивљачене природе

ПОДЛИСТАК

БОЖИЋ НА ЦЕТИЊУ.

„Бог да прости весела празника!

Донесите, ћедо, оне гусле,

Душа ми их, ваистину, иште,

Да пропојем, одавно нијесам.

Не прими ми, Боже, за грехоту,

Овако сам старац научио. „

Тако збори игуман Стеван у „Горскоме Вијенцу“, прије него што започе пјесму уз гусле о слави Божића.

„Бог да прости весела празника,“! рећи ћу и ја и нека ми је опроштено, што ће ми бити слаба ријеч, којом ћу описивати наше прослављање Божића. Тешко и јесте представити ону дивну слику — тврда јунака у силноме осјећању лијене побожности, озбиљна домаћина у благоме расположењу пријатне љупкости, добра човјека у красноме разлијеву срдачне љубави према брату Србину хришћанину. А сва та осјећања буди Божић у пространом срцу јуначна Црногорца.

И доста Црногорац је и добар хришћанин као што је добар јунак. Ваља знати његову побожност и познати његове обичаје, које је побожност његова склопчала с вјером његовом па

човјекове. Као да су устали дани тамерланови са свијема ужасима да данашњем времену окаљају образ цивилизације, да му ударе срамни жиг звијерске крвожеђи, да понизе народе, који данас живе, и вријеме у којем живе! Средњевјековни тирани осмјехују се данас у гробовима својијема и говоре: наше је вријеме било вријеме мира и љубави према покорима које ви, културни народи, данас чините!

Ево већ шести мјесец како два најобразованија народа у Јевропи проливају крв и сатиру узајмице тековину своју и својих предака у борби, која све жешћа постаје. Французи ударају Пруссе, Прусси сатиру Французе и то са све већим огорчењем. Цара им жива ухватише који данас сједи на Вилхелмску као тица — кукавица, и гледа пропаст народа; земљу им притискоше војском и Француска стење дајас под невољама рата — сирота, пуста, крвава, ископана.

Побједоносна сила пруска допијела је у Француску очајање, а у сав свијет незадовољство и највеће негодовање, јер свакијем даном све јасније показује она, да не иде само за тијем да побједи својега непријатеља, него да сатре француски народ.

С тога и бјеху све чешћи гласови за миром, с тога је и дочекана са задовољством вјест, да су предузети преговори о миру између пруске и француске владе.

Но то задовољство бјеше кратко. Услови мира, које су Прусси поставили морали су свакога озлоједити, Француску највише.

Није шала — осам миљарда франака, Елзас Лотаринги, двадесет ратнијех бродова уз толики губитак топова, пушака, разна оружја, уз толико опустошење, које је земља претријела уз толике хиљаде живота, које је народ жртвовао — страпан је то одкуп мира.

Кад се ствар озбиљно промотри, неможе човјек вјеровати да Бисмарк озбиљно жели мир.

Ни четвртину тога што се од Француске иште није Пруска потрошила у овоме рату. Њој

ће и онај, који мање познаје борбе му, признати да је он доста вјечити борац „за крст часни и слободу златну“.

Вијековима се борио за крст часни — и одржао га, вијековима се борио за слободу златну — и сачувао је, а са крстом и у слободи сачувао је карактер и све обичаје народне.

У томе и у његовој постојаној готовости, да умре за крст часни и слободу златну, лежи најтврђе јемство будућности наше, нашега уједињења народнога.

Није није тако лијепо, јасно и истинито исказана судбина и задатак живота Црногорчева као у овим ретцима „Г. Вијенца“:

„Вам престоји преужасна борба,

Племе ви се све одрекло себе,

Те црноме работа Мамону! —

Паде на њем клетва безчестија.

Што је Босна и по Арбаније?

Ваша браћа од оца и мајке!

Сви уједно и доста работа —

Крст носити вама је суђено —

Страшне борбе с својим и туђином!

Тежак вјенац — ал' је воће слатко —

Васкресења не бива без смрти —

Већ вас виђу под сјајним покровом —

Част — народност ће је васкреснула,

је било тешко родити се, а сада јој је лако живјети. Она је имала мукe и трошка, док није ушла у земљу француску, а по томе је хранила своју војску француском храном, синове француске била је францускијем оружјем, градове француске рушила је францускијем топовима. И да није узела толики пљен, толико оружје, толику храну, толики новац, јер осим другогa, она је још у заузетијем земљама и редовни данак купила, и да није чинила све то, опет би било много и осам миљарда франака а камо ли још и двије провинције и двадесет оклопница.

Каже један њемачки бечки лист, који је у доста пријатељском одношају према Бисмарку, од како се почело говорити о пруско-аустријском савезу, да ратни зајмови пруски неизносе више од два миљарда франака. Каже и то да нема равна примјера таквоме захтјевању и све накнаде у досадашњим примирјама бјеху несравњено умјереније.

Када је године 1859 Аустрија учинила мир с Француском она је уступила Ломбардију, и није ни паре платила, него је још она добила новчану накнаду.

Када побјеђени уступа њеки дио земље своје, онда побједитељ прима и сразмјерни дио државнога дуга на се са земљом. Француска има доста дуга, а Пруска неће да зна за то, него иште осам миљарда и обе провинције чисте, без дуга.

Ово је сивине. Пруска је силна, и она може искати колико хоће, као што ето и чини. Но може ли Француска баш када би и хтјела толико исплатити? Када би пристала на ова захтјевања имала би Француска 23 миљарда дуга. У данашњем осиромашеном стању нема изгледа да ће она моћи тај дуг исплаћивати. Пруска би дакле морала заложену Шампању држати непрестано у војничкој посади, а то би Французе у најскорије вријеме раздражило на нов одважан отпор, на или — или, с тврдом одлуком да се ослободе од францускога притиска.

Одважни и увиђавни Гамбета, који је ову

И ће олтар на исток окренут;
Бе у њему чисти тамјан диме.
Славно мрите, кад мријет' морате!
Част рањена жеже храбра прса,
У њима јој нема боловања —
Поругани олтар јазичастом
На милост ће окренут небеса! „ —

Сваки дан живота црногорчево огледало је овога увјерења нашега. А да је браћи нашој, пријатељској у свијема крајевима српскијема могло бити, да се створе о Божићу на Цетиње, они би под теретнијем игом својијем слатко уздахнули: Ах, дуга је и тешка била ноћ робовања нашега, али је и зора слободе наше близу! Косово је прошло, али косовскијех јунака има још!

„Пас свакоји своје бreme носи —
Нове нужде рађу нове силе —
Дјествија напрежу духове —
Стјесненија сламају громове! —
Удар нађе искру у камену,
Без њега би у кам очајала —
Страдање је крста доброћетељ. —

Приближује се Божић. У орцима нашијех горштака појављује се осјећање, које није свакидање. Дође и бадњи дан. Свуда видиш весела лица, свак се радује Божићу.

цијелу одбрану француску необичном снагом и великом трјезвеношћу руководио, за цијело увиђа то, па с тога се и противи миру под онаквијем опакијем условима. Благостање и част француска никако не могу бити у већој опасности, него што су ако се приме она условија. То као да увиђа и Бисмарк, па с тога је и протестовао против наредбе Гамбетове, да у скупштину не могу бити изабрани људи који су служили Наполеону, савезнику пруском у несрећи француској.

Већ самијем тијем протестом показао је Бисмарк да је рад утицати на изборе скупштинске, па по томе посредно и на скупштину. Ово је чему се мора противити сваки пријатељ слободног гласа народног. То видимо не као претјерани пријатељи Француза, него као пријатељи правде, која је сада на страни њиховој, као пријатељи слободе, која им је у опасности.

Француска хоће мир; Пруској треба мир. И једно и друго показали су догађаји. Да Француска хоће мир изјаснила је јача половина Француске. Да Пруској треба мир, показала је малаксалост њезина. Париз се предао и у Берлину бјеше мања радост него кад су у августу побједили Французе у маломе окршају. Нашто дакле потстицати на продужење рата када и један и други народ жели мир. А рат се потстиче за цијело, и Бисмарк се вара ако мисли да је Француску тако уништио, да ће пошто по то пристати на мир. Француску ће већма уназадити мир са оним Бисмарковим условијама него рат до крајности, или као што Виктор Хиго увеличано вели, доклеп је у Француској камен на камену.

Гамбета није још свршио своју улогу, као што би хтјели њеки њемачки листови. Гамбета и његови једномишљеници знаће преставити заступницима народијема у скупштини опасност која пријети тихијем умртвљењем Француској од претјеранијех захтјевања прускијех, и онда може лако распаљиви народ француски наново потећи мач за очајну борбу, борбу на живот и смрт, и онда се Пруска не може више надати никаквој симпатији на свијету, јер ће сва пријећи на страну Француза. Гријехови, које је Наполеон починио и који су народе од Француза отуђили, јер су сметали слободи и ослобођењу њиховом, заборавиће се, јер ће онда сваки гледати у њој само Француску, која се бори само за опстанак, за слободу своју.

До који дан знаћемо шта је ријешила скупштина у Бордоу, али за мир још никако нијесу најповољнији изгледи.

НАШИ ОДНОШАЈИ.

(продужење.)

Будимо озбиљни, будимо душевни, па узмимо у претрес мало наше понаособне аспирације. Срби ударили у стварање српске

царевине: лијена и доиста племенита мисао. Створити српско царство, повратити Душанова доба, то је тако прекрасна жудња, да јој ласно не би могло бити приговора. Но посмотримо ли на чегрсти, које по међу се имамо: како ли се и ми исти Срби цјепкамо, и једни на друге преко ока погледамо и воду на више воденица развлачимо; како ли нам толика наша браћа још једнако љуто пиште под несноснијем мусулманскијем јармом, и чекају избављења; онда врло слаба јемства имамо, да би се то царство над својијем развалинама опет саздати и утврдити способно било. Па кад би и било опет могућно, (чему при данашњијем нашијем околностима, ками! ваљана и озбиљна изгледа имамо), ту лијену српску царевину подигнути и основати, ма и у најширијем њезинијем границама, које се икад и помислити дају: зар би смо и тад, — према данашњем времену, према данашњијем потребама и развитку државнијех моћи, код народа, којима смо окружени, — њека велика и на мјерицу Европе значећа сила постали, да би смо сами својом судбином одлучивати могли, и да би наш глас могао имати утицаја на течаје свјетскијех догађаја? Ми ваља да добро себи у мозак утучемо истину, да су мале државице, исто као и они поједини људи, који не могу никуд и ни камо, без помоћи добростојника и доброкућника, уз које само живе а не живу, слушају, посрћу, кине се и тару, у покорности стоје и на послуш припућени бивају; једном ријеч: нијесу слуге, ама им је слушати, или гинути. Ово су мале државе, мали народи, напрема великијем државама и народима. Кад смо мали, да будемо и мало виши и мало јачи, то би опет мало значило, кад не би смо, сами по себи или бар по задрзи са својима суплементажма, велики и кријенки могли бити. "Већа риба мању прождире; а јача сила отима земље и градове: "

"Сила оте земље и градове: "

Сила сруши царства и прјестоле. — "

По овај исти начин, браћа наша Хрвати, опет велику Хрватску, Крешимиров прјестол, хтјели би из пепела подигнути. Јабуку ћеш, кажу, по јабуци, а брата по брату познати. Исте мисли код ових, које и код оних; једни као и други, буди нам просто рећи, млате воду у стапу, а ни сами не знају и не предвиђају кад ће им се и шта одтуда измести. Па шта је још и горега! Како да се та велика Хрватска, тај лијени Крешимиров прјестол дигне и обнови? Кад то подузеће не би захтјевало да би се свијет неколика вијека у назад поврнуо, па да се оно ма и тешком муком и јуначкијем припућем остварити могне; исповједимо искрено, има ли томе икаква изгледа, при околностима у којима се тужна Хрватска налази. На врат јој се понели Маџари, старе и крваве ископице Србу и Хрвату; усовни и надувени господари, који и данас под богатијем одјелом од свиле и скерлета, задржаше сву суровост и дивљину људи и нарави, свој властити украс, којим су се китили и онда, кад су се у козијим кожама, у ове наше предјеле спустили и нас поплавили. А уз Маџаре — једва да човјек и својијем очима вјерује — прибили се њеки, баш из кола оних велико-хрвата, који се том идејом продаваше њега за прваке патриоте и

носе, да се Србин онолико радује Божићу и Ускрсу.

У Црној Гори је значајан бадњи дан.

У Црној је Гори обичај, као и у другијем српскијем крајевима, да се на бадњи дан доноси "бадњак", у сваку кућу. Тако је увијек па и ове године било на Цетињу.

На Цетињу бива то само на много љепши начин, који необичнијем веселијем осјећањем испуњава срце српско.

Обично по подне искупе се господа цетињска, војводе, сенатори, јунаци Црногорци пред двором кнежевим, ко на добру коњу, ко на лаким ногама. Кнез изшета из бијела двора, поздрави се са јуначком браћом и онда сви заједно пођу у планину по бадњаке.

Тако бјеше и ове године.

На бадњи дан око три уре по подне испунили смо се пред двором. Кнез изјаха на бијесном хату и пођосмо у бадњаке. Бјеше нас скоро стотина на броју.

Изиђосмо из Цетиња на поље цетињско. И из равнота поља потесмо се пењати у планину. И равно поље и голи бријегови заодјели се бијелијем рухом, студенијем снјегом, да нас тако чисти дочекају, а да покрију своју наготу хладни камен

заточнике своје земље и народа: па ето сад заједно са Маџарима своју милу Хрватску, не само што великом не учинише, него је напротив на тако низке краче сведоше, да се на нижијема доселен никад затицала није; да се исти патриоти далматински, жарки споборници анексије с Хрватском, не би ласно упустили, да се с њом у једно коло хватају, док се год не би данашње њезине околности озбиљно одклониле, или чистије да кажемо, док се год Хрватска неби садашњег маџаризма и маџарског васалства опростила, и Загреб не би оно према Пеншти постао, што и Пеншта према Загребу. Велика дакле Хрватска, као и велика Србија, два су лијена сна, која нам на јави обвијају душу у њеку сјетност, помислајући само на то да су сии, и да још могу за вазда сладкијем санцима бити и остати. Па шта више? Ови се сии неби могли ни остварити без хегемоније једнога племена над другијем; без отмице властништва и имовине, о којима би доста пријепора било, којој ли страни по правој правници припадају. Раздор би био неизбјежан; а с раздором нећемо никад до ништа доспјети, осим до тога, да би вазда гђе се двојица парниче, трећи уживао и лук нам над главом једнако тукао.

Бугари зазирући да не би Срби над њима хегемонију имали, доведени до тога особито њекијема неразборитијема поступцима од проштијех година у Биограду, стали и они своје сладке сие његовати о подизању бугарске краљевине. Али Турци и Фанариоти и присталице ових обојице, своје жинце другчије пред и увијају, те Бугарима спремају уже, којим би их тако појепане и од сусједне браће одвојене, лакше подавили и истражили да им ни стрви нема. Бугари су красан народ, народ трудољубив, радише и штедише, мила им просвјета, мила слобода; ама су лаки на међусобне чегрсти, и што убију у главу, непуштају већ да им се лако из ње избије. Та их прта заноси, те им себичност постане милијем кумиром, којем се радо клањају и велике жртве принашају. Дакле и код њих мало јемства има, да ће им се жље остварити, да ће их сунце слободе огријати без заједничкога с осталом браћом склада и рада.

Словенци, буди им на похвалу казано, једини су, који немају другијех аспирација, осим да им Њемци не господаре. Они би се радо прибили, ма уз кога брата, само да спасу своју словенску народност. То нам доказује скорахња љубљанска скупштина и одлуке, које су на њој углављене, и које јамачно нијесу ултимо фине, колико опортунитетом наметнути услови, који такође падазе на своје тешкоће, што жеље, које Словенци покрећуше, немају правнога темеља; немају дакле ни изгледа да би их круна дотлен признала, док снаге има, да се о течају својије унутарњијех послова она, и то она сама, стара и рачуне води.

Сад да се с југа мало на сјевер пренесемо, Чеси с гледишта опортунитета, радо би се дојатили Вјенцеславове круне: чим би се можда и опростили њемачке хегемоније, али се не би и пак избавили туђа господства. Они су с Моравцима један дух и једна душа; али њихова аристократија, као и хрватска аристократија, није с народом ни дух ни душа једна. Ово Чесима јако послове помета; и кад неби другијех

и годо дрвеће, јер би својијем сјетнијем изгледом могли сневеселити веселе госте.

Свијетли господар поиграва својега коњица, за њим други Црногорци, а ко је пјенице, тај лагахо подскакује. Јуначка се пјесма орн, јасни гласови одјекују, пушке попуцују, све је чило и весело.

Ах, да јуначке чете, да лијепијех јунака! Тако би подвикнуо из душманскијех окова пригнетени брат наш када би виђео ову чету, мислећи да полази на бој на Косово.

Јуначка чета, а пред њоме јуначки кнез! Да лијена изгледа, да миле утјехе, да силна очекивања! Боже ускори они час — час ослобођења српскога, па ма тај час посљедњи био у мојему животу! Тако би сваки Србин морао о-сјетити и помислити у ономе часу.

Дођосмо у гору — једна ура од Цетиња — на мјесто, гдје је одсјекао сваки себи бадњак — дрво, колико је који хтјео и могао понијети.

И узе сваки свој бадњак на раме и сиђосмо се опет на равницу, гдје смо се мало одморили.

И тамо кад смо ишли и назад када смо се враћали прошли смо крај једнога брда, које се зове Вртијељка и које је веома знаменито у историји Црне Горе. С догађајем који се ту збио, увеличан је и бадњи дан у Црној Гори. За то

"Нема дана без очнога вида!
Нити праве славе без Божића!
Славио сам Божић у Витлејем —
Славио га у Атонску гору —
Славио га у свето Кијево —
Аа' је ова слава одвојила
Са простотом и са веселошћу:
Ватра плама боље него игда,
Прострта је слама испред огња —
Прекршени на огњу бадњаци —
Пушке пучу, врте се пецива,
Гусле гуде, а кола пјевају,
С упућају ђедови играју,
По три паса врте се у колу,
Све би река' једногодишњаци! —
Све радошћу дивном парањено! "

И доиста Божић на Ускрс празници су, које народ наш најрадосније дочекује. У самој религији и времену има доста разлога томе. Но Србин им се можда радује још и с тога, што га Божић потсјећа да мисли на својега месију, који ће га ослободити од тирани његовијех, ујединити у једно тијело народно и утврдити у једној вјери народној — слободи. Ускрс га потсјећа можда на то свршено дјело месијино, на ускрс слободе свега народа нашега. Такве мисли можда много при-

и грђијех заплету на путу им било, довољно би то само било, да им брка рачуне, да им отегоћава остварење њиховијех жеља и напјера. Него Чесима грозни права опасност од поплавице готово већ остварене велике Њемачке, што они по својем положају стоје међу земљама, које Њемци у ъемачке убројавају, као добар залагај у жвадлама гладна и осјећена лава. Ако дакле Њемцу као што се уобште предвиђа, посегну к југу можда све до јадранскога мора, није могуће да тај ъемачки арслан неби покушао да онај замашити залагај прогута, па да би му баш и у самој гуши застао. У том случају паметни и жаром толиког родољубља пламтећи Чеси, увјерени смо, да би сви јатомице полетили онамо, гђе осамдесет милиона браће имају, само да се ъемачком надмоћу уклоне, и да своју словенску народност сачувају. Што они данас раде, то раде у границама својих стародавнијех права, раде оно што радити могу, и крећу се толико, колико им законито становиште допушта; али шта им на срцу лежи, то нам они сваком пригодном назрјети дају; боре се и не пуштају се; себе ни пред ким не таје, нити ма за чији хатар своја освједочења крију.

Не стоји на жалост тако с Пољацима. Они неће на неће у братску заједницу. Велика Пољска једнако им се по мозгу врти. Мало их изувезши, сви би остали Русе и Русију у чашу воде попили. Не већемо да Русија није кад и кад испраз Пољске сгријешила, али грђихови Пољске напрема Русији тако су грди и многобројни, да се човек згрозити мора кад само помисли у што је Пољска улагала, у што ли уложила не би, тек да што више вриједа Русији нанесе. Огућеним Пољацима од осталог Словенства, не иде никако у мозак, да су и они ограна великог словенског стабла, па да и њима треба, мимо све остало, словенске идеје гојити и за њих се борити, с браћом кућу кућити и од браће се не лудити. Вријеме напредује, а с вријемом напредује просвјета, напредује развитак друштвенијех одношаја, напредују мисли и науке; нове се потребе појављују, нова се освједочења стичу, нови прапци на видик помаћају се. Русија се обновила, и једнако се обнавља. Она, из данас, друго нешто, но што је прије сто година била; до педесет или сто година опет, биће поуздано далеко и далеко више но што је данас. Томе има довољнога јамства у њезинијем школама и осталијем друштвенијем подхватима и установама; а особито у ономе духу, који њу за Словенством крјепко одушевљава, и потиче да све Словене под своје закриље прими, и да их од туђинске поплави сачува. Пољаци пак остану ли то што су досел били, шкодиће донеста много обштој ствари, али ће још и више себи шкодити; јер ће сами бити одговорни за све последице, које би их снаји и заласети могле. Они ће само онда велики бити, кад се трсе своје удесне себичности, изврено уз Словенство пристану, и буду уз осталу своју браћу јуначки спорници за напредак укупног словенског рода и словенске народности. Лавов и Вршава, никад неће имати душевнијих пријатеља у Паризу и Риму, над Москву и Петроград. Треба само да то пријатељство стеку одзивима братске љубави и тврдом вјером у словенску идеју.

смо и рекли напријед да је бадњи дан значајнији у Црној Гори него и гђе.

Приповједићемо.

На измаку седмнаестог вијека бјеше у Црној Гори врло жалосно стање. Млетачка република зарати се с Турцима. Познавајући јунаштво Црногораца који су се непрестано борили с Турцима и увиђајући корист, коју би од њих могла имати ступила је с њима у савез. И Црногорци са Млечићима задовољавају Турцима триста јада.

То и бјеше жинжа, која је распламтила гњев скадарскога паше Сулејмана.

И године 1670 подигне он велику војску против Црне Горе и побије се с Црногорцима код брда Вртијељке. Страшан је био тај бој. Гинули су звјерски Турци и немало се проливао племенити крв црногорска. У истој боју погинуо је и чувени јунак Баја Пивљанин са својих шездесет другова.

Бијесни Сулејман дође после истога пораза српског на Цетиње и разруши и манастир, и цркву и двор, који је Иванбег сазидео. Али не могаше дуго остати у Црној Гори. Он се врати са својом војском опет у Скадар, но градић Обод остави црногорским Турцима.

Млетачка република издаде Црногорце. Војску, коју им је била послала у помоћ позове

Код лужичкијех Срба аспирације су још веома скромне, а под њиховијема околностима не могу другачије ни бити. Ти Срби задовољавају се за сад устаном своје Матице и скромнијем ширењем своје младе књижевности. Али је и та искра већ укресана, па ће се лако разгорјети кад Словенству озбиљна маха буде. — Словаци на против, убијени, не толико сиротињом, колико маџарским јогунством и угурсуздаком, још у мртвом сну дремају, и њеколика њихова вриједна патриота, немају снаге да их избује и у живот приведу. Ама са Словенством доиста ће се и Словаци пренути; и по свом положају, бити ће они, ако Бог да, десна Словенству рука, против маџаризму осјећену у самом срцу Словенства.

Сада нам је реда и руске аспирације малко промотрити, прије но што се конкретирамо у томе, што смо већ предузели себи у задаћу. Русуја, држава од 80 милиона душа словенске крви и племена, није се у прошлости вријеменима знала никакко учинити сред-сриједом, којој би остале словенске земље гравитирале и тим се заједнички мицале и узајамно снажиле. Она је само једно-вјерце на југу узимала у заштиту, те су јој Румуњи и Грци, исто као Срби у Црној Гори и у Кнежевини до срца стајали. Шта више, она је помогла у Грчкој независну краљевину утврдити, а напустила Србију да остане само Кнежевином под сузеренством Султановим. Цар Александар I. при стварању уговора од 15. године, којима је он душа и поглавити покретач био, толико се је слабо обзирао на покорене народе, (на рају турску и ъемачку,) да је у истијем уговорима условљено било, да народи подложени и покорени немају права ни признати се на дипломатију; јер да ће се иначе сматрати као немирњаци и бунтовници. Но, она су вријемени била и протекла. Мисли су друге владале, другачије се наше ствари схваћале, друге околности биле, други утицаји надмоћје имали, пак се нијесу ни другачија факта порађати могла. Те веома штетне политике и по Русију и по остала словенска племена, Русија се морала трсити, и доиста у задња доба она се ње и трсила; јер ни Русија без Словенства ни остала Словенства без Русије, немају праве ни знамените своје будућности. Једно је само, што нам се чини, да ни та нова политика није још у Русији дозорила онако, као што изискују данашње вријеме и остале наше друштвене околности. Да оставимо велику махну Руса уобште, што они православље у свашто уплићу, и не могу још појмити, да је вјера индивидуална својина душе, мени моје, а њему његове; и што вјера наметнута, престаје бити вјера којом се покрећу брда и планине; јер се душа паметнутом вјером, да тако рекнемо, развјери и мртва за сваку вјеру постаје. Православље чисто, отребљено од бизантинизма и других средовјечнијех предрасуда, не треба Словенству намећати. Оно је силна и чврста вјера по себи и у себи, да ће се прије или доцније, сама, али сама собом, прилепити сваком срцу, које чистијем словенством дисало буде: па дотлен треба пустити да свако у ону вјеру вјерује, на коју своје душевно спасење полаже; а само пазити, да наша политичка вјера, вјера у једну словенску народност, буде нам свима света и једна, постојана и свеобшта вјера.

натраг. Домаћи Турци јачаше сваки час и бијеснише све јаче. Тешко, жалосно, опасно стање наступи у црногорскијем стијенама.

Но јунак Црногорац није створен да живи у овакоме срамном стању. У својему јуначком срцу он је сачувао неповријећену љубав к слободи својој, а Бог му послао у последњем часу тога искушења избавиоца у лицу владике Данила Петровића, Његоша.

Народна скупштина на Цетињу године 1797 избере њега за владу. Он је још у раноме дјетињству својему отишао из својега мјеста Његуша на Цетиње у манастир и ту се и постргао. А када га је народ изабрао за владу не бјеше му ни пуних двадесет година. Године 1700 посветио га је у Сечују у Маџарској за архијереја српски патријарх Црнојевић Арсеније III., овај исти Црнојевић, који је год. 1690 на позив цара Леополда I. превео у Угарску 37,000 породица српскијех. И он је сам родом из Црне Горе из села Бајица, близу Цетиња.

Млади владика Данило како се вратио из Угарске на Цетиње, одмах је сазидео ту једну црквичу и почео је премисљати како ће првом zgodном приликом да очисти Црну Гору од Турака, који су већ грозили да и Црном Гором са

И пошто смо ово, као мимогред о вјери навели, дај да пређемо на једну ствар, која се од скоро стала у Русији покретати. Многи су устали те мисле, да треба језик руски да постане свесловенскијем језиком, како у обштинјем пословима, тако и у књижевности. Јест, али одма други Словени стали из тога изваћати, да се тијем намјерава све порусити, пошто је језик главна црта, по којој се збиља народ и опредељује. — На што, рекоше, да руски језик постане свесловенскијем у књижевности, ма да би се то могло и допустити да он постане обштинјем дипломатскијем језиком за све Словене; што заного не би пријечило да се ина словенска племена у својијем дотичнијем нарјечијама развијају, као што не смета ни употребење француског језика у дипломатији цијеле Европе, да се књижевност и наука развијају у језицима свакога по-наособ народа? — Ово дакле довољно бјеше, да изазове подозрење многијех, а особито онијех, којима није лако у мождане затврдити, да се право јединство народно не може ни појмити без оног јединства, по којем само, једни другима приступачни постајемо, те се можемо лако и јасно договарати и разумјети. Зато је нужно, да руски политичари или и сами држављани, кад излазе на јавност ма с каквијема предлозима у корист свесловенске заједнице, да се добро обзире на сваку могућу околност, из које би се нешта криво тумачити дало. Ово у толико нуждијем постаје, што непријатељи руски и у обште словенски, гђе год могу, и кад год ма и најмању прилику улове, радо Русији подмећу да она све Словене прогутати и порусити жели, и да их жели под аутократију свога цара стрпати. Они не знаду, а и неће да знаду, јер им то у рачун никако не иде, да, данашњи цар и данашња Русија, не могу више стајати и не стоје напрема укупном Словенству, но као крв напрема својој крви. Политичке недостасице и неуправни смјерови, дају се ласно разбирити и поправити; а доиста ће се поправити и разбирити, пошто сви, који народијем послом рукујемо, једнодушно већ увиђамо потребу, да нам се ваља озбиљно побринути за бољу будућност нашу, помоћу уједињења наших разпршанијех снага, и помоћу нашег заједничког рада. Русији је довољно да она остане јаком и снажном уз Словенство, као што је и сваком огранку великог словенског племена довољно, да се уз Русију оцврсти и снажнијем постане.

(свршет се.)

ДОПИСИ.

ИЗ ПОДГОРИЦЕ, 27. Јануара. — Забит Подгорички учинио је велику стегу на све житељство подгоричко особито на христјане да се неспију састајати нити о чему говорити што чији посао није. — Командир војнички Миралај-бег дошао је овди 23. пр. м. и допио је собом из Скадра 1500 повјех пушака, да их разда у Подгорици, Зети и Служу, по Подгоричани нехтједоме примити пушке из узрока тога што Командир захтјева варошане Турке у низам узети, кои се одговорише: док Скадрани не покуните, ми се никада у низам не дамо, а пушке ћемо царске примити. И то је тако остало да се варош не

свим овладају. И он за цијело неби мировао, док то не би учинио, но случај један ускори ту прилику.

Зећани молише пашу скадарскога да допусти да им владика Данило освети цркву. Паша допусти и обећа да ће владика бити безбједан.

И Зећани позваше владу, и владика Данило дође. Но тек што је тамо присјео невјерни Турци га ухвате, вежу и одведу у Подгорицу. Ту га свукоше гола нага и турине му колац на плећа на који га хтједоме ударити и водеше га тако кроз Подгорицу.

Када виђеше то Зећани, плану им јуначко увријеђено срце. Али шта да раде? Да скопе на оружје да с оружјем у руци отму свога владу и господара Црне Горе те да се тако освете невјернијем Турцима и наплате нанесену им уреду? Шта би се помогли! Изгинули би само заједно с владиком. Они угушине гњев срца свога и одоше паша да благо моле крвника свога, да им пусти владу. Дуго су молили, много су преклињали и паша се најзад смилаје и обећа им дати владу за откуп од 3000 дуката. Какво грдно благо у оно вријеме! Но зећани бјеху и с тијем задовољни и брзо скупе са Црногорцима 2000 дуката а 1000 даде кућа владичина и одкупе свога владу из звјеркијех канџа.

(Наставиће се.)

буни противу царског низама. Видјећемо какве ће бити последице.

Христјани се јако уздају на своје ослобођење у овим крајевима тужне и невољне Зете, који нити школе нити цркве подизати смједу, будући проглашену равноправност турске седице јавно газе, и рају као и своју марву сматрају. Толико се похвалити можемо, да се једна нова школа у Голубовце (Зети) са ревновањем Саве Пајовића црногорског учитеља отворила, који је до 50 српских ђетића око себе окупио. Великомоћна православна Русија послала је у корист православља у Голубовце, Грбавце и у Врањ све одежде и књиге, како се може свршивати правило црклено, она и нашег учитеља у Подгорици издржава, као и оног у Скадру да се просвјета у народу подиже.

У Христјанима се покренула прекрасна мисао о грађи цркве у вароши, ако Турци допусте, почем су томе толико пути фанатични Турци на путу стојали, и шта више стару христјанску цркву при Горици крали. Стара наша црква далеко је од вароши 3/4 сата, и по рђавом времену народ гдно пати идући до своје цркве у Горицу. За грађу нове већ је мјесто одређено у христјанском сокаку "гувна становића", и можемо је скором имати ако се о томе заузме руски консул, који је досадашњим заузимањем све могао учинити.

Неможемо да одје још не споменемо свештеничку ревност попа Зака Поповића, који своје стадо чува од невјерних, те непушта ни једну христјанску овчицу да се потурчи, као што је хтјела једна ђевојка која је у турчина служила. Он је исту зауставио док се пита грчки владица Мелентије, да ли јој је слободно потурчити се.

СКАДАР, 28 Јануара. — У првоме броју нашега цијењенога листа говорили сте у једноме чланку о равноправности у Турској, или боље рећи како у Турској нема никакве равноправности, јер Турци смију све радити и уживати, а раја мора само да ћути и трпи. Ми би вам те ријечи могли са много примјера потврдити одавде из Турске, а особито што се вјере тиче, јер све којекако, али у вјери Турчин, остаје Турчин, неможе никоју другу да трпи и кад би могао, би све потурчио. Тога бива у Турској често, а сваки ће се још сјћати, како недавно баш овде хтједоше на силу једну ђевојку црногорску потурчити. Па ево и опет се понови таково насиље од стране турске.

Пошто потурчише једну ђевојку, узео је кадија у своју кућу. То дочекује црногорски заступник г. Перо Пејовић те пошље свога слугу наћи, да у име његово иште ђевојку, Паша одбећа да ће се ђевојка предати, а међутим запита кадију шта је и како је с том ђевојком. Кадија одговори: ђевојка је шућур Туркиња, но паша га ипак свјетоваше, да преда ђевојку капетану Перу, јер се боји, рече, да је г. Перо узнеми, као што је и прије урадио. Кадија одговори на то: "може ти бити, али нам је јазак дину кад је она примила турску вјеру, па да је дамо."

Најзад договоре се паша и кадија да се ствар извиди на меџису у четвртак; но г. Перо пошље у уторак рано слугу у кадије у кућу, да по сваки начин доведе ђевојку и доиста је доведе.

Чујемо да је после тога говорио паша г. Перу, како је и он сам хтјео предати му ђевојку; а г. Перо му је лијепо одговорио: "знам па за то сам је и узео."

Баш сада рече ми један пријатељ, да су Турци опет ухватили једну ђевојку да је потурче. И ето таквијех примјера турске самовоље пуно је у нас. Но дао Бог има увијек добријех људи, који заштитијавају невољне, а ваљда ће дати Бог скорим вријеме, које ће и нас и све под јармом турокљем ослабодити.

ЦЕТИЊЕ, 5 Фебруара. — Овијех дана догодише се овдје два несрећна случаја. Један човек из Бајица пође прекјуче на Ловћен по дрва. Како је снјиг пао и пргину затрпао стане несигурно, омакне се и стрмоглави се низа стијене и изгуби се тако, да је после неколико часова изадохнуо.

Јучер опет играше се двије дјевојчице с пушкама у Доњем крају баш до самога Цетиња. Говорећи једна другој: сад ћу те убити, опали једна и на мјесту убије своју другарицу. Убијена има својих 16 година, а друга је млађа.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ.

ВИЈЕСТИ ИЗ НАПИЈЕХ И ТУБИЈЕХ ЗЕМАЉА. *)

— Скоро је ријека Неретва код Метковића тако снажно из свог корита изишла и све неретванско поље страшно поплавила, да су многи Неретвани на сиромашки штап доведени. У Трсту се већ, као што "Слога" јавља, саставио одбор, који ће за те страдалце милостињу купити, да им се у њиховој љутој невољи колико толико помогне. У оваковијем случајевима милостињу и сами Бог љуби, и сваку дарежљивост стотруко награђује.

— Госп. Ватрослав Јагић академичар и д.р словенскога језикословља у Загребу, постао је од скоро доктором филозофије на Липском свеучилишту.

— Из Петрограда пишу, да су се велевласти споразумјеле у питању које се односи на дунавски пловидбу. Говори се да ће се то питање разправљати на лондонском састанку (ако се састане), али не заједно с питањем о црном мору.

— У Бечу се овијех задњих дана промјенило министарство. Хохенварт постао је председником министара и министром унутрашњих дјела, Холцгетан министром финансије, Хаби-типек правосудја, Шефле за трговину, Јиричек за богоштво и просвјету, а генерал Шолл министром за земаљску обрану.

— Из Пеште јављају под 25. јануара, да су делегације свој посао свршиле. Државни канцелар Бајст јавио је у свом закључном говору, да је цар одобрио заједнички прорачун делегација, и да му је наложио да им изјави царско признање и захвалу на њиховом неуморном раду.

— Једна вијест из Букарешта у "Тагблату", каже, да је кнез Карло дне 25. јан. оставио румуњски пријестол и отишао. Бојазни су, да ће Русија одговорити прикупљању турских чета, са војенијем изказима на граници. Путници одонуд стигавши у Пешту, преповједају да се чине велика кретања на Пруту.

— Из Љубљане, вијести од 26. јануара кажу, да је клуб народних словенских заступника јединодушно закључио, да исти заступници изступе из бечког царевинског вијећа.

— Задарском "Народном Листу", брзојављају из Беча под 29. јануара, да је сазвано царевинско вијеће на 8 текућега, и да је у след проглашене амнестије опрштено од сузањства у Прагу 55 политичких преступника; да уставовијерне новине оштро нападају на ново министарство; да љевица намјерава одбити државни прорачун, и најпосле, да се мисли да ће бесарбечки путовати у Праг.

— У Пешти је ономадне умро мађарски министар просвјете Евеш. Кажу да је он на часу смртном свог сина свјетовао, да би се уклањао од политике, која човјеку највеће немире рађа, и у највеће га неприлике доводи.

— Из Цариграда јављају, да је Porta позвала неколике регimente, од сакупљенијех у Босни чета.

— "Кореспонденс Слав", која у Прагу излази на француском језику, допосећи вијест о капитулацији Париза, изишла је покајничкијем прим рубом обкружена, и с чланком под насловом: "Консумматум ест. — Совершиша ся. — Исти се чланак завршује овим опет латинскијем изразом: "Финис Галие, Финис Еуропа", што значи од прилике: Свршила Француска, свршила и Европа.

— У Флоренци је указом одређено ономадне, да се краљевска столица има у Рим премјестити. Тим се питање талијанско већ докочава, ако талијанци жеђ своју за Истријом и Далмацијом знали буду ублажити с оним, што им је Бог већ дао.

— Из Генфа јављају да је генерал Бурбаки умро, јамачно у след ране, коју је сам себи задао по предаји Париза.

— Важно је што о Францској лондонски лист "Тајмс", пише, да су и царство и република поједнако немогући под Гамбетом у Францији. То би се питање, вели, понајбоље ријешило, кад би се установила република под председништвом војводе Аумалскога. — Продржавни разар Наполеон III. оправно је из Вилхелмскеа један проглас на Французе поводом избора за скупштину. (!?..)

*) Вијести под овом рубриком намијењујемо особито црногорским читаоцима, пошто само за њих могу имати важност новости.

КЊИЖЕВНОСТ.

Питања друштва за југослав. повјестницу и старине
НА СВЕ

пријатеље старинах и повјестнице
НАРОДА ХРВАСКОГА, СЛОВЕНСКОГА, СРПСКОГА И
БУГАРСКОГА.

1. Има ли у вашој околини уз језера, блат, баре, мртве воде или будицакове мочваре мањих или повећих просторића, опкољених старим храстовим ступови, међу којима има свакојаке трухлежи или трухлаци, а међу њом оруђе из камените добе, као; каменити млатови (бат, маљ, чекић) лепо изглађени и провртани? Затим, клинови, сјекире, брадве, шварбе, днети, копља, ножеви, браници од мачевах, бодјежи, тарионице (Рейбстеине) жрвњи итд.? Надаље жаре и припови из глине, а игле, колутци, наруквице, гривне, споне, запонци од кости или рога? Има ли ту трагова јаотару, љешњаком или сиемењу разнога жита? Има ли кости од животиње?

2. Има ли код вас шпиљах у којих се налазе човјечје кости, а уз њих штогод од горе споменута оруђа из камените добе?

3. Једа ли се нашло у вашој околици огромних костих од предпотопне звијеради, а уз њих оруђе из вишеспоменуте камените добе?

4. Има ли у вашој околици старих гробовах саграђених из необдјелана велика камења? има ли округлих, шиљастих брестуљака (хумка, гомилах, грочах) нанешених, наколико се разабрати може, од људских рукух? Једа ли су така мјеста обрубљена камењем? Како се зове оно мјесто гђе стоје такви брестуљци? Што приповједа о њих народ? Да ли се нашло у њих буди какво оруђе или оружје из каменита, или из туча, мједа, бакра, железа? Или су можеби нашли мужке и женске наките од кости туча, мједа, бакра, железа, сребра или злата, као н. п. игле, прстење, споне, копче, наруквице, наушнице, путце, (аугмета, гумбе) паше, шлемове, кациге, оклопја? тд. Да ли су уједно нашли пенела са жарама или без жарах? или пако човјечје кости, а из њих по кој новац, оружје? итд.

5. Има ли код вас стећака т. ј. великих стојећих каменитих гробницах, с написи или с изћеланим свакојакима уреси и накити? Има ли машалах? или пако гробовах (раках) у којих се налазе камените струге (мртвачке шкринје, сандуци, тиеси) с лишенином? Да ли су покривени оти гробови каменитом шкриљом, плохом или земљом?

6. Има ли у вашој околици пустих или обрађених земљиштах названих: градишће, градац, градовец, градина, црквисте, црквина? Да ли ти има трага зидинах, и да ли се нашло оруђе, оружје, новци, камените плоче, опеке (цигле) итд. с написи или без њих?

7. Има ли код вас остатака старих водовах, са циеви и жлибови од камена, печене земље, железа олова итд.

8. Јесу ли нашли у вашој околици икада код копања или орања буди какве старине, као жаре, лопце, посуђа, оружја, наките, новце, кипове, нарисе итд. Из каква бијаху творива ове ствари камо су доспјеле?

9. Има ли на зидових ваше цркве, капеле, града, или на буди каковом грађевном споменику, као и на звонових, на надгробних камених, иконах, крстових, црквених посудах, свећеничких, одорах (хаљинах) икаких старих написах на грчком, латинском, словјенском, талијанском, њемачком итд. језику? Били се могао добити препис тога написа?

(слиједити ће).

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Високопреосвештени господин митрополит Михаило, г. Буро Даничић и г. Ђорђе Радић подарише у корист овдашње учее се младежи више књига, да се раздаду школама и ђацима.

Г. Стево Поповић, уредник "Српске Народне школе", г. д.р Пејичић и д.р Љ. Ненадовић, уредници "Домаћег Лексара", обећаше пак да ће своје листове бесплатно шипати на више школа црногорских.

Ми свој споменутој господи срдечно захваљујемо на овијема лијепојма и родољубијма даровима.

Цетиње 4. Фебруара 1871.

Милан Костић
ректор богословије.

Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.